

ปัญหาและทฤษฎี ทางอภิปรัชญา

PROBLEM AND THEORY ON METAPHYSICS

ดร.กฤตสุขัน พลเสน
พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธินาสารคุณ, ฅศ.ดศ.

ปัญหาและทฤษฎี
ทางอภิปรัชญา

PROBLEM AND THEORY
ON METAPHYSICS

ปัญหาและทฤษฎีทางอภิปราย

ผู้เขียน	ดร.กฤตสุชิน พลเสน พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ, ผศ.ดร.
บรรณาธิการบริหาร	จุฑาทิพย์ สุกาญจนาศเรษฐ์
ผู้จัดการสำนักพิมพ์	นิติกร ดาราเย็น
ประสานงานการผลิต	ชนิทธิยา จันทร์เกษมสุข
กองบรรณาธิการ	จุฑาธิป อินทรเรืองศรี, ชุติมา สัมพันธ์, รัชฌาธร หล่อพิเชียร
ศิลปกรรม	พลิษฐ์สัทคุณ จุลละมณฑล, วันวิสาข์ หนีเงิน

หนังสือเล่มนี้สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับเพิ่มเติม) พ.ศ.2565

Copyright © 2022 ห้ามนำส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้เพื่อผลิตใหม่ ห้ามทำซ้ำหรือ
ละเมิดลิขสิทธิ์โดยส่งเนื้อหาสาระสำคัญ ทั้งทางอิเล็กทรอนิกส์หรือรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการ
ถ่ายเอกสาร การทำสำเนา หรือการเก็บข้อมูลทุกรูปแบบ โดยมีได้รับอนุญาตจากเจ้าของ
ลิขสิทธิ์

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

กฤตสุชิน พลเสน. พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ.

ปัญหาและทฤษฎีทางอภิปราย.— นนทบุรี : สยามจุลละมณฑล , 2569.

319 หน้า

1. ประชญา. 2. อภิปราย. I. ชื่อเรื่อง.

100

ISBN 978-616-95054-7-1

พิมพ์ครั้งที่ 1 มีนาคม 2569 จำนวน 150 เล่ม

จัดทำและพิมพ์ที่

บริษัท สยามจุลละมณฑล จำกัด

เลขที่ 98/28 ถนนเกตอุทัยพัฒนา ตำบลบางคูรัด อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี 11110

โทร.06 3451 9359, 06 1519 3641, 09 2425 5229 www.siamclmt.com

Email: siamclmtcenter@siamclmt.co

คำนิยม

ตามที่เราท่านทั้งหลายทราบดีอยู่แล้วว่าการแสวงหาความรู้ในโลกปัจจุบันมีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อปรับตัวและประสบความสำเร็จ การเข้าถึงความรู้ทำได้ง่าย หลากหลายและยืดหยุ่นขึ้น ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลและแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ต่าง ๆ ทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างต่อเนื่องตามที่คุณสนใจต้องการอีกทั้งยังเกิดโอกาสใหม่ ๆ ทางอาชีพและการทำงานที่มาพร้อมกับพฤติกรรมการเรียนรู้และใช้ชีวิตของคนที่ย้ายไปในยุคนี้

สำหรับหนังสือ “ปัญหาและทฤษฎีทางอภิปรัชญา” เล่มนี้ นับเป็นผลงานทางวิชาการที่มีคุณค่าอย่างยิ่งในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางปรัชญาที่ลุ่มลึกและเป็นระบบ โดยเฉพาะในด้านอภิปรัชญา ซึ่งเป็นสาขาหลักของปรัชญาที่ว่าด้วยความจริงอันสูงสุด และการดำรงอยู่ของสิ่งทั้งหลาย ผู้เขียนได้เรียบเรียงเนื้อหาอย่างครอบคลุม ตั้งแต่แนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญา การแสวงหาความจริงผ่านกระบวนการใช้เหตุผล จนถึงการอภิปรายปัญหาและทฤษฎีสำคัญ ๆ ที่มีผลต่อความเข้าใจในธรรมชาติของโลกและมนุษย์

จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่การนำเสนอเนื้อหาโดยอิงจากทั้งภูมิปัญญาตะวันตกและตะวันออก มีการอ้างอิงแนวคิดของนักปรัชญาคลาสสิกและสมัยใหม่ รวมถึงเชื่อมโยงแนวคิดทางอภิปรัชญากับชีวิตจริงในมิติสังคมและวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ทำให้ผู้อ่านนำแนวคิดทางปรัชญาไปใช้พิจารณาความจริงทั้งในระดับทฤษฎีและการดำรงชีวิต

ขออนุโมทนาชื่นชมความวิริยะอุตสาหะในการสร้างสรรค์ผลงานของ ดร.กฤตสุขชิน พลเสน และพระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ, ผศ.ดร. ที่จัดทำหนังสือขึ้น และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือ ปัญหาและทฤษฎีทางอภิปรัชญาเล่มนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวงวิชาการ ตลอดจนผู้สนใจทั่วไปที่แสวงหาความเข้าใจในระดับลึกเกี่ยวกับความจริง การดำรงอยู่ และคุณค่าของชีวิต

ขออำนวยการให้ผู้อ่านทุกท่านได้รับแสงสว่างทางปัญญา และแรงบันดาลใจ
จากหนังสือเล่มนี้ เพื่อพัฒนาโลกทัศน์ของตนให้กว้างไกลยิ่งขึ้น

สมเด็จฯ

(พระราชสุทิวาธิราช, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยวชิราวุธวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คำนำสำนักพิมพ์

หนังสือ “ปัญหาและทฤษฎีทางอภิปรัชญา (Problem and Theory on Metaphysics)” เล่มนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอความรู้พื้นฐานทางอภิปรัชญาอย่างเป็นระบบและครบถ้วน โดยครอบคลุมเนื้อหาตั้งแต่ความหมาย วิธีคิด บ่อเกิด และพัฒนาการของปรัชญาตะวันตก รวมถึงการวิเคราะห์เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับศาสนาและวิทยาศาสตร์ เนื้อหาแบ่งออกเป็น 6 บทที่ร้อยเรียงกันอย่างเป็นลำดับ เริ่มจากความรู้เบื้องต้นไปจนถึงอภิปรัชญาในยุคโบราณ ยุคกลาง ยุคใหม่ และอภิปรัชญาอินเดีย

ทั้งนี้ สำนักพิมพ์ฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นสื่อกลางสำคัญในการเสริมสร้างปัญญาที่ยั่งยืน เพื่อให้ผู้อ่านและผู้สนใจนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน การพัฒนาทักษะทางความคิด และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพต่อไป

สำนักพิมพ์สยามจุลละมณฑล

คำนำผู้เขียน

หนังสือ “ปัญหาและทฤษฎีทางอภิปรัชญา (Problem and Theory on Metaphysics)” เล่มนี้ ผู้เขียนตั้งใจเรียบเรียงเนื้อหาให้ครอบคลุมเพื่อจะช่วยให้ท่านผู้อ่าน มีความเข้าใจเกี่ยวกับอภิปรัชญาเบื้องต้น โดยเนื้อหาเริ่มตั้งแต่ความหมายของปรัชญา วิธีคิดของปรัชญา บ่อเกิดของปรัชญา พัฒนาการของปรัชญาตะวันตก การแบ่งประเภท สาขาของปรัชญา ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างปรัชญากับศาสนา ปรัชญากับวิทยาศาสตร์ มีลำดับขั้นตอนที่สำคัญ แนวความคิดทางอภิปรัชญา หน้าที่ของอภิปรัชญาและอภิปรัชญาในยุคต่าง ๆ นำข้อมูลดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน การพัฒนาองค์ความรู้ความสามารถ ให้สมบูรณ์และเป็นแนวทางในดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

แบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 บท ประกอบด้วย 1) ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญา 2) พื้นฐานทางอภิปรัชญา 3) อภิปรัชญายุคโบราณ 4) อภิปรัชญายุคกลาง 5) อภิปรัชญายุคใหม่ 6) อภิปรัชญา : ปรัชญาอินเดีย

เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ทางอภิปรัชญาอย่างรอบด้าน ควรศึกษาเนื้อหาให้ละเอียด แล้วศึกษาเพิ่มเติมจากหนังสือ ตำราวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน และนอกสถานที่ ตลอดจนการใช้สื่อที่ทันสมัยประกอบในการเรียนการสอน การเลือกรูปแบบการสอนอย่างเหมาะสม และสอนเทคนิควิธีการสอน ชี้แนะแนวทางกระบวนการนำเสนอชิ้นงานที่มีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การพัฒนาทางความคิดที่ยั่งยืนต่อไป

ผู้เขียนขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณาเสียสละเวลาตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาให้คำแนะนำอย่างดียิ่ง เพื่อให้หนังสือเล่มนี้มีความสมบูรณ์ที่สุด

ขอขอบคุณกัลยาณมิตรที่ช่วยอ่านถ้อยคำต่าง ๆ ตรวจสอบข้อมูลจากพระไตรปิฎก ตำรา หนังสือต่าง ๆ และทุกท่านที่สนับสนุนให้กำลังใจทั้งเบื้องหน้า

เบื้องหลัง ในการผลิตผลงานออกประจักษ์สู่สายตาผู้อ่าน นักวิชาการ นักค้นคว้า
นิสิต นักศึกษา ที่สนใจใคร่รู้ หากมีส่วนใดที่ยังขาดตกบกพร่อง ผู้เขียนขอน้อมรับ
คำแนะนำจากผู้รู้ นักปราชญ์ ราชเมธี เพื่อปรับปรุงในโอกาสต่อไป

ดร.กฤตสุชิน พลเสน
พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ, ผศ.ดร.
มกราคม 2569

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญา	1
ความหมายของปรัชญา	2
วิธีคิดของปรัชญา	6
บ่อเกิดของปรัชญา	11
พัฒนาการของปรัชญาตะวันตก	17
การแบ่งประเภท สาขาของปรัชญา	23
ความเหมือนและความต่างระหว่างปรัชญากับศาสนา	26
ปรัชญากับวิทยาศาสตร์	32
สรุปท้ายบท	40
คำถามท้ายบท	45
บทที่ 2 พื้นฐานทางอภิปรัชญา	46
ความเป็นมาของอภิปรัชญา	47
ความหมายของอภิปรัชญา	49
ลักษณะและขอบเขตของอภิปรัชญา	54
บ่อเกิดแนวความคิดทางอภิปรัชญาและหน้าที่ของอภิปรัชญา	59
ความสัมพันธ์กับศาสตร์อื่น ๆ	60
ปัญหาทางอภิปรัชญา	63
สสารนิยม	98
จิตนิยม	109
ธรรมชาตินิยม	115
สรุปท้ายบท	118
คำถามท้ายบท	122
บทที่ 3 อภิปรัชญายุคโบราณ	123
อภิปรัชญากรีกยุคแรก	124
อภิปรัชญากรีกกลุ่มโซพิสท์ (ประมาณ 500 ปี ก่อน ค.ศ.)	143

อภิปรัชญาของโสเครตีส (ประมาณ 470-399 ปี ก่อน ค.ศ.)	146
อภิปรัชญาของเพลโต (ประมาณ 427-347 ปี ก่อน ค.ศ.)	148
อภิปรัชญาของอริสโตเติล (ประมาณ 384-322 ปี ก่อน ค.ศ.)	153
อภิปรัชญาของสำนักเอพิคิวเรียน (ประมาณ 300 ปี ก่อน ค.ศ.)	157
อภิปรัชญาของสโตอิกส์	158
อภิปรัชญาของกลุ่มเพลโตใหม่	159
สรุปท้ายบท	161
คำถามท้ายบท	164
บทที่ 4 อภิปรัชญายุคกลาง	165
แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญายุคกลาง	166
แนวคิดเกี่ยวกับอภิปรัชญายุคกลาง	168
สรุปท้ายบท	177
คำถามท้ายบท	180
บทที่ 5 อภิปรัชญายุคใหม่	181
อภิปรัชญาฝ่ายเหตุผลนิยม	182
อภิปรัชญาฝ่ายประสบการณ์นิยม	188
สรุปท้ายบท	221
คำถามท้ายบท	225
บทที่ 6 อภิปรัชญา: ปรัชญาอินเดีย	226
ปรัชญาอินเดีย	227
อภิปรัชญาของปรัชญานายะ	243
อภิปรัชญาของปรัชญาไวเชษิกะ	253
อภิปรัชญาของปรัชญาสางขยะ	276
สรุปท้ายบท	296
คำถามท้ายบท	299
บรรณานุกรม	300
ดัชนี	305
ประวัติผู้เขียน	308

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 วิญญาณมนุษย์ (Human Soul)	7
แผนภาพที่ 1.1 ลักษณะสาขาของปรัชญาที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป	43
แผนภาพที่ 2.1 ขอบเขตหรือขอบข่ายของอภิปรัชญา	120
แผนภาพที่ 3.1 ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่ ปรัชญากรีกโบราณ	162
แบ่งเป็น 3 สมัย	

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญา

แนวคิดทางปรัชญามีมิติของการโต้แย้งเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ความเชื่อทางศาสนา ค่านิยม และคุณค่าของชีวิต ศีลธรรม ศิลปะฯ ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นพื้นฐานที่ไม่มีใครจะหนีพ้นได้ ทั้งนี้เพราะจุดยืนที่มนุษย์มีต่อปัญหาเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานทำให้ทัศนะที่เกี่ยวกับมนุษย์ โลก สังคม แตกต่างกัน แม้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์พิสูจน์ไม่ได้ว่าทัศนะใดถูกหรือผิด มนุษย์จึงจำเป็นต้องยึดแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ แต่บางครั้งมนุษย์ต้องการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในสิ่งที่ตนเชื่อถือยึดเหนี่ยวนั้น ซึ่งประเด็นนี้ทำให้ปรัชญาเข้ามามีส่วนร่วม โดยทำให้ความเชื่อของมนุษย์เป็นระบบ เห็นโลกทัศน์ของตนเองชัดเจนยิ่งขึ้น โดยใช้วิธีการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ เป็นตัวกำหนดทิศทางของชีวิตแต่ละคน เปรียบเหมือนเรือที่แล่นอยู่กลางทะเล ซึ่งจะต้องมีจุดหมายปลายทาง และเรือจะไปถึงจุดหมายได้ก็ต้องอาศัยเครื่องยนต์ และเข็มทิศ นาวาชีวิตก็เช่นกัน ความรู้เป็นเหมือนเครื่องยนต์เป็นแรงผลักดันให้เคลื่อนไป โลกทัศน์เป็นตัวชี้ทาง และกำหนดทิศทางให้มนุษย์ดำเนินไปได้อย่างถูกต้อง (วิทย์ วิศทเวทย์, 2520) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ เพราะมนุษย์มีสภาพที่แตกต่างจากสัตว์ทั่วไปที่คิดในเชิงหาเหตุผลได้ เหตุผลนี้เองเป็นคุณสมบัติประจำตัวของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เหนือกว่าสัตว์โลกทั้งหลาย ดังนั้น ในชีวิตของมนุษย์จึงมีคำถามหรือความสงสัยเกิดขึ้นมากมาย แม้แต่คำถามที่อยู่เหนือประสบการณ์มนุษย์เอง เช่น คนเรามาจากไหน ตายแล้วไปไหน วิญญาณหลังจากตายมีหรือไม่ คำถามเหล่านี้ล้วนเป็นหน้าที่ของปรัชญาที่จะตามค้นหาคำตอบหรือเหตุผลมาอธิบาย ซึ่งการแสวงหาเหตุผลหรือหลักความจริงนี้เองเป็นกระบวนการเกิดขึ้นของปรัชญา ดังนั้น การเรียนรู้วิชาปรัชญาจึงเป็นการเพิ่มพูนความรู้ในภาพรวมของทุกสาขาวิชา เพราะปรัชญาเป็นต้นกำเนิดของสรรพศาสตร์ทั้งหลาย เป็นวิชาที่พยายามแสวงหาเหตุผลเพื่อแสดงทัศนะต่อชาวโลก ทั้งยังพยายามเข้าถึงแก่นแท้ของจักรวาลที่สลับซับซ้อนเกิน

ประสบการณ์มนุษย์จะเข้าถึงได้ (Sinha, 1998) ในบทนี้จะกล่าวถึงความหมายของปรัชญา วิธีคิดของปรัชญา บ่อเกิดของปรัชญา พัฒนาการของปรัชญาตะวันตก การแบ่งประเภทสาขาของปรัชญา ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างปรัชญากับศาสนา ปรัชญากับวิทยาศาสตร์ มีลำดับขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

1.1 ความหมายของปรัชญา

ความหมายตามรูปศัพท์

สวามี สัตยานันทปuri (2514) อธิบายว่า คำว่า “ปรัชญา” เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤตประกอบด้วยรากศัพท์ 2 ศัพท์ คือ *ปร* กับ *ชญา* *ปร* เป็นอุปสรรค แปลว่า ประเสริฐ *ชญา* แปลว่า ความรู้ รวมกันแปลว่า ความรู้อัน ประเสริฐ

พระพรหมบัณฑิต (*ประยูร ธมฺมจิตฺโต*) (2544) ได้กล่าวว่า ในภาษาอังกฤษ คำว่า “Philosophy” มาจากรากศัพท์ภาษากรีก 2 คำ คือ *Philos* แปลว่า Love (รัก) กับคำว่า *Sophia* ซึ่งแปลว่า Wisdom (ความรู้) เมื่อนำเอา 2 คำมารวมกันจึงกลายเป็น Philosophy ดังนั้น ปรัชญาความหมายตามรากศัพท์ภาษาอังกฤษจึงหมายถึง รักในความรู้หรือรักที่จะเรียนรู้ (*Philosophy Is Love of Wisdom*) เรา จะเห็นได้ว่าการให้ความหมายของปรัชญาตามรากศัพท์ภาษาไทยกับรากศัพท์ภาษาอังกฤษ ซึ่งแปลความหมายตามพยัญชนะระหว่างคำว่า Philosophy กับคำว่า ปรัชญา สองคำนี้มีความหมายไม่ตรงกับคำว่า Philosophy แปลว่า รักในความรู้หรือรักที่จะเรียนรู้ซึ่งหมายถึง ความอยากรู้อยากเห็น เมื่อเกิดการอยากรู้อยากเห็น ก็จะมีการสืบเสาะแสวงหาความจริงเกี่ยวกับเรื่องที่ยากรู้อยากเห็นจนกระทั่งได้ความจริงอันสูงสุด (Ultimate Reality) ดังนั้นคำว่า Philosophy จึงหมายถึง กระบวนการในการค้นหาความจริง ส่วนคำว่าปรัชญา แปลว่า ความรอบรู้หรือความรู้อันประเสริฐ ซึ่งหมายถึง ความรู้ที่เกิดขึ้นหลังจากการค้นหาความจริงได้แล้ว จึงถือว่าเป็นความรู้อันประเสริฐ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้คำทั้งสองจะมีความหมายไม่ตรงกันโดยนัยแห่งรูปศัพท์ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าขัดแย้งกัน เพียงแต่

Philosophy เน้นกระบวนการในการค้นหาความจริงส่วนปรัชญาเน้นผลอันเกิดจากกระบวนการค้นหาความจริง

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา (2549) กล่าวว่า “ปรัชญา” เป็นคำมาจากภาษาสันสกฤต แยกได้ คือ ปร (อ่านว่า ประ) แปลว่า ประเสริฐ และชญา แปลว่า ความรู้ เมื่อนำคำทั้ง 2 มารวมกันเป็น “ปรัชญา” แปลตามรูปศัพท์ว่า ความรู้อันประเสริฐ หมายถึง ความรู้ที่เกิดขึ้นเมื่อหมดความสงสัย

สำหรับคำว่า “ปรัชญา” มีนักปรัชญาให้ความหมายไว้มากมายหลายนัย เช่น ปรัชญา คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยความรู้ (ฟิสิกส์)

ปรัชญา คือ ศาสตร์แห่งศาสตร์ทั้งหลาย (ออกุสต์ คองต์)

ปรัชญา คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยความรู้และการวิจารณ์ความรู้ (อิมมานูเอล คานต์)

ปรัชญา คือ การศึกษาหาความรู้เรื่องนิรันดร์และความเป็นจริงของสิ่งเหล่านั้น (เพลโต)

ปรัชญา คือ หลักการที่ใช้อธิบายความเป็นมาของสรรพสิ่ง โดยไม่มีการยกเว้นสิ่งใด (วิลเลียม เจมส์)

ปรัชญา คือ วิชาว่าด้วยหลักความรู้และความจริง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525)

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์ (2557) กล่าวว่า Philosophy (ภาษากรีก philein รัก + sophia ปัญญา) ปรัชญา: ศาสตร์ทั่วไปที่สุดหรือศาสตร์แห่งศาสตร์ เป็นทั้งการแสวงหาปัญญาและปัญญาที่หาพบแล้ว แต่เดิมเป็นการอธิบายสิ่งทั้งหลายด้วยเหตุผล หลักการทั่วไปคือ ข้อเท็จจริงทั้งปวงที่อธิบายได้ ซึ่งในความหมายนี้ไม่อาจจำแนกออกจากวิทยาศาสตร์ธรรมชาติได้ ต่อมาจึงพัฒนาเป็นศาสตร์ว่าด้วยปฐมธาตุเกี่ยวกับภาวะ การวิจารณ์ การวางระบบ หรือการจัดระเบียบความรู้ทั้งปวง ซึ่งสรุปมาจากวิทยาศาสตร์เชิงประสบการณ์ การเรียนรู้ด้วยเหตุผล ประสบการณ์ร่วมหรืออะไรก็ตาม ปรัชญายังรวมถึงอภิปรัชญา ภววิทยา ญาณวิทยา ตรรกศาสตร์ จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ฯลฯ

ความหมายตามการใช้ของผู้รู้

“ปรัชญา” เป็นเรื่องของความจริงการแสวงหาความจริง (Seeking Truth) และความจริงที่ค้นพบแล้ว (Truth Sought) สิ่งเหล่านี้ล้วนอยู่ภายในขอบข่ายของปรัชญาทั้งสิ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ปรัชญาเป็นเรื่องเกี่ยวกับความจริงสองขั้นตอน คือ ขั้นตอนแสวงหาความจริงกับขั้นค้นพบความจริงในขั้นแสวงหาความจริงนั้นมนุษย์มีความสงสัยจึงตั้งคำถาม แล้วคิดหาคำตอบอย่างมีเหตุผล เราเรียกขั้นตอนนี้ว่า การคิดแบบปรัชญา (Philosophical Thinking) ซึ่งตรงกับความหมายตามรากศัพท์ภาษาอังกฤษ ส่วนขั้นที่สองเป็นผลสืบเนื่องมาจากการแสวงหาความจริง กล่าวคือ ในที่สุดมนุษย์ ค้นพบคำตอบเกี่ยวกับความจริงซึ่งเราเรียกคำตอบที่ได้นี้ว่า ความรู้เชิงปรัชญา (Philosophical Knowledge) ซึ่งตรงกับความหมายตามรากศัพท์ภาษาไทย ถึงแม้ปรัชญาจะมีสองขั้นตอน แต่ทั้งสองขั้นตอนมีความสัมพันธ์กันจนแยกไม่ออก ถ้าพูดถึงขั้นตอนหนึ่ง จะมองไปถึงอีกขั้นตอนหนึ่ง และขั้นตอนทั้งสองต่างเป็นปรัชญาเหมือนกัน ซึ่งเปรียบได้กับเหรียญบาทสองด้าน คือ ไม่ว่าเราจะมองจากด้านก้อยหรือด้านหัวยังคงเป็นเหรียญบาทเช่นเดิม และปรัชญาก็เช่นเดียวกัน ไม่ว่าเราจะมองตรงกระบวนการค้นหาความจริงหรือผลลัพธ์ที่ได้จากการค้นหาความจริง เราถือว่าเป็นปรัชญาเหมือนกัน ดังนั้นความหมายของปรัชญาที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สรุปได้ 2 ความหมาย ดังนี้

1. ปรัชญา หมายถึง กระบวนการในการค้นหาความจริง กล่าวคือเมื่อใดมนุษย์เกิดความสงสัยและยังไม่รู้ความจริง ย่อมเกิดความอยากรู้อยากเห็นและเมื่อเกิดความอยากรู้อยากเห็น จึงต้องค้นคว้าพิสูจน์ทดลองค้นหาสิ่งที่ยังไม่รู้เพื่อให้รู้หรือค้นหาสิ่งที่ยังหาข้อยุติไม่ได้ ถ้าสิ่งใดหาข้อยุติได้แล้วหรือหาความจริงได้แล้ว จะกลายเป็นศาสตร์อื่นไปทันที ความหมายตามนัยนี้ปรัชญาคือ เป็นบ่อเกิดของศาสตร์ทั้งหลาย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ศาสตร์ทุกศาสตร์ในโลกนี้เกิดมาจากปรัชญา ดังที่ก้องต์กล่าวไว้ว่า “ปรัชญาเป็นศาสตร์ของศาสตร์ทั้งหลาย” (Philosophy Is Science of Sciences) วิจิตร ศรีสอ้าน กล่าวถึงปรัชญาในลักษณะนี้ว่า “จุดมุ่งหมายสำคัญของ

ปรัชญา คือ การแสวงหาความจริงเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นนามธรรม และรูปธรรมของสรรพสิ่งทั้งหลายในจักรวาล”

2. ปรัชญา หมายถึง แนวคิดระบบความเชื่อทฤษฎี หรือเป้าหมายที่วางเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ปรัชญาตามความหมายนี้เปรียบเสมือนแผนที่ใช้สำหรับเดินทางเพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง

ปรัชญาที่ใช้กันในความหมายข้างต้นหมายถึง แนวความคิด คติ ความเชื่อ หรือข้อคิดที่เราพบเสมอในภาษาที่ใช้ประจำวัน ซึ่งแม้คนที่มิได้ศึกษาเล่าเรียนในระดับสูงจะเข้าใจปรัชญาในความหมายนี้

ส่วนปรัชญาอีกความหมายหนึ่งหมายถึง วิชาปรัชญา ซึ่งปรัชญาในความหมายนี้ หมายถึงศาสตร์หรือวิชาที่ศึกษากันในสถาบันอุดมศึกษา ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงระดับปริญญาเอก ปรัชญาในความหมายหลังนี้จึงตรงกับ Philosophy ในภาษาอังกฤษ

Philosophy มาจากรากศัพท์ภาษากรีกโบราณว่า Philosophia ซึ่งคำนี้เมื่อนำมาแยกศัพท์ จะได้สองคำคือ Philo มีความหมายว่า Love กับ Sophia มีความหมายว่า Wisdom ดังนั้น Philosophy จึงมีความหมายว่า Love of Wisdom คือ รักความรู้ รักที่จะมีความรู้ หรือความรักในปรีชาญาณ (Christian, 1977) อย่างไรก็ตาม คำจำกัดความของปรัชญานั้นเราไม่อาจนิยามอย่างแจ่มแจ้งชัดเจนลงไปได้ ไม่เหมือนกับการให้ความหมายของคำว่า เคมี ชีววิทยา หรือสังคมวิทยา ทั้งนี้เพราะปรัชญาเป็นศาสตร์ที่มีขอบเขตกว้าง และไม่เฉพาะเจาะจงในเรื่องหนึ่งเรื่องใดเท่านั้น จึงไม่มีคำนิยามใดที่จะให้ความหมายของคำว่า ปรัชญา ได้อย่างสมบูรณ์และแน่นอนตายตัว (Hospers, 1967)

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความเห็นว่า ถ้าเชิญนักปรัชญาจากทั่วโลกมา 10 คน และตั้งคำถามอย่างเดียวกันว่า ปรัชญาคืออะไร ให้แต่ละคนตอบ จะได้คำตอบที่แตกต่างกันถึง 10 คำตอบ หรือ 10 ทรรศนะ ทั้งนี้เพราะนักปรัชญาแต่ละคนมีทรรศนะต่อปรัชญาแตกต่างกันออกไปตามเหตุผลของตน ดังนั้นการที่จะนิยามคำว่า ปรัชญา ให้แน่นอนตายตัวลงไปเหมือนกับนิยามคำว่า เคมี จึงเป็นเรื่องที่ทำไม่ได้

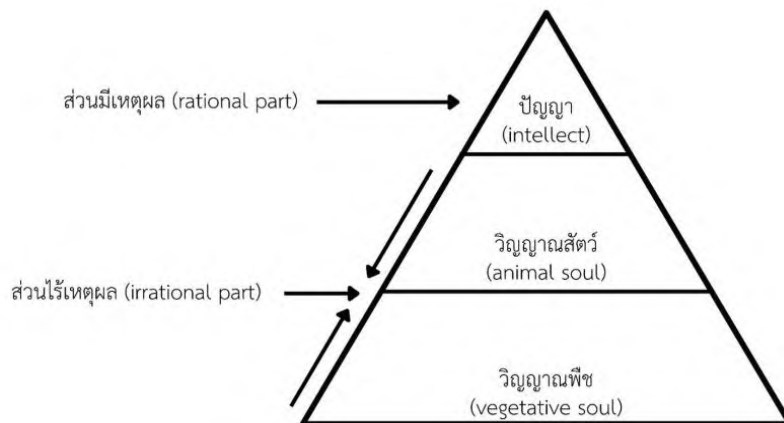
สรุปได้ว่า ปรัชญา หมายถึง ขั้นตอน แนวทาง หรือกระบวนการในการค้นหาความจริง ในสิ่งที่มนุษย์สนใจ อาจเกิดความสงสัย และยังไม่รู้ความจริง ย่อมเกิดความอยากรู้อยากเห็น จึงต้องมีการค้นคว้าพิสูจน์ทดลองค้นหาความจริง ความหมายตามนัยนี้ปรัชญา คือ บ่อเกิดของศาสตร์ทั้งหลาย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ศาสตร์ทุกศาสตร์ในโลกนี้เกิดมาจากปรัชญา และจุดมุ่งหมายสำคัญของปรัชญา คือ การแสวงหาความจริงเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมของสรรพสิ่งทั้งหลายในจักรวาล

1.2 วิธีคิดของปรัชญา

1. มนุษย์เป็นสัตว์รู้จักคิด

สุจิตรา อ่อนค้อม (2552) กล่าวว่า มูลเหตุสำคัญที่ทำให้ปรัชญาเกิดขึ้น คือ การที่มนุษย์มีความสามารถในการคิด อริสโตเติล (Aristotle, 384 – 322 ปีก่อนคริสต์ศักราช) นักปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่งของโลกตะวันตกกล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์รู้จักคิด” (Man Is A Thinking Animal) หมายความว่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกชนิดหนึ่งเช่นเดียวกับสัตว์โลกทั้งหลาย แต่มนุษย์แตกต่างจากสัตว์โลกทั้งหลายตรงที่รู้จักคิด หรือมีความสามารถในการคิด ในขณะที่สัตว์อื่น ๆ ไม่มีความสามารถดังกล่าวนี้

อริสโตเติล (Aristotle) แบ่งวิญญาณของมนุษย์เป็นสองส่วนคือ ส่วนที่มีเหตุผล (Rational Part) กับส่วนไร้เหตุผล (Irrational Part) ในส่วนไร้เหตุผลยังแบ่งเป็นวิญญาณพืช (Vegetative Soul) และวิญญาณสัตว์ (Animal Soul) ซึ่งวิญญาณสองส่วนย่อยนี้เกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโต การรับรู้ความรู้สึกต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นผลจากกิจกรรม ซึ่งมนุษย์และสัตว์มีร่วมกันได้ แต่มนุษย์ต่างจากสัตว์ตรงที่มีกิจกรรมทางปัญญาอันมาจากวิญญาณส่วนที่มีเหตุผล และมีชื่อเรียกเฉพาะว่า เหตุผลหรือปัญญา (Reason or Intellect) กิจกรรมทางปัญญาดังกล่าวนี้เกิดขึ้นเพราะมนุษย์รู้จักคิด

ภาพที่ 1 วิญญาณมนุษย์ (Human Soul)

ที่มา: สุนทร อ่อนค้อม, 2552

ดังนั้น มูลเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดปรัชญาคือ การคิด ซึ่งเป็นกิจกรรมทางปัญญาที่แยกมนุษย์ออกจากสัตว์ เพราะสัตว์ไม่มีกิจกรรมดังกล่าวนี้ วิญญาณมนุษย์จึงรวมเอาวิญญาณพืชและวิญญาณสัตว์เข้าไว้ด้วยกันเพราะมนุษย์กินอาหาร หายใจ เจริญเติบโตได้เช่นเดียวกับพืช และมนุษย์เคลื่อนไหว มีอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกับสัตว์ แต่กิจกรรมทางปัญญา คือการรู้จักคิดนั้น เป็นสิ่งที่พืชและสัตว์ไม่มี

เมื่อเป็นดังนี้ ปรัชญาจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกับมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ มิใช่ในฐานะที่เป็นสัตว์หรือพืช ปรัชญาจึงเป็นเรื่องของมนุษย์โดยเฉพาะ เพราะเกี่ยวข้องกับวิญญาณส่วนมีเหตุผล และวิญญาณส่วนนี้แยกมนุษย์ออกจากพืชและสัตว์

2. การเกิดขึ้นของความคิดทางปรัชญาและวิชาปรัชญา

สุนทร อ่อนค้อม (2552) กล่าวถึงนักวิชาการหลายท่านที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของความคิดทางปรัชญาและวิชาปรัชญามีดังนี้

ความคิดทางปรัชญาเกิดขึ้นพร้อมกับมนุษย์ คือ ประมาณหนึ่งล้านปีมาแล้ว (โจด, ซี. อี. เอ็ม., 2513) สันนิษฐานว่า สิ่งมีชีวิตได้อุบัติขึ้นในโลกประมาณ

1,200 ล้านปีมาแล้ว อายุของโลกนับตั้งแต่อุบัติขึ้นมาจนถึงปัจจุบันประมาณ 5,000 ล้านปี (5,000,000,000) อายุของดวงอาทิตย์ประมาณ 8 ล้านล้านปี (8,000,000,000,000) นักวิทยาศาสตร์สันนิษฐานว่า ดวงอาทิตย์ที่เราเห็นอยู่นี้จะมีให้จะมีอยู่ชั่วนิรันดร์ แต่จะมีอายุอยู่ได้ 20 ล้านล้านปี (20,000,000,000,000) ดังนั้นอีก 12 ล้านล้านปี (12,000,000,000,000) อาทิตย์ดวงนี้จะดับสลายไปจากจักรวาลนี้ (แพทริก, จี. ที. ดับเบิลยู., 2518)

แม้ว่าปรัชญาจะเกิดพร้อมมนุษย์ คือ ประมาณหนึ่งล้านปีมาแล้ว แต่วิชาปรัชญานั้นเพิ่งมีขึ้นเมื่อประมาณ 3,000 ปีมานี้เอง เพราะก่อนหน้านี้ยังไม่มีหลักฐานแน่ชัดพอที่จะให้ศึกษาได้ (กิริติ บุญเจือ, 2518)

วิชาปรัชญาเกิดจากความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ ความอยากรู้อยากเห็นทำให้เกิดการซักไซ้ไล่เรียงไปเรื่อย ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุดและวิชาปรัชญาเกิดขึ้นเพราะเหตุนี้

หลักฐานแรกที่ทำให้เกิดวิชาปรัชญาขึ้นมา ได้แก่ คัมภีร์พระเวทของอินเดีย ซึ่งเกิดขึ้นสมัยก่อนพุทธกาลประมาณ 1,000 ปี แต่เพิ่งมาจดจารึกขึ้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในยุคหลัง ซึ่งเข้าใจว่าเป็นสมัยหลังพุทธกาล วิชาปรัชญาจึงเกิดขึ้นมาประมาณ 3,000 – 3,500 ปีมานี้ คัมภีร์พระเวทมีมาประมาณ 3,500 ปีแล้ว คนอินเดียถือว่าคัมภีร์พระเวทไม่ใช่ผลงานที่เรียบเรียงขึ้นโดยมนุษย์ หากเป็นพระวจนะของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า และมีชื่อเรียกเฉพาะว่า ศรุตี แต่ในคัมภีร์พระพุทธานุศาสตร์ คือ ในอัมพัฏฐสูตรและเตวีสสูตรแห่งที่มณิกาย พระพุทธเจ้าตรัสไว้ชัดเจนว่า ฤๅษีสิบตน ได้แก่ ฤๅษีอัญญกะ ฤๅษีวามกะ ฤๅษีวามเทวะ ฤๅษีกัสสปะ ฤๅษีเวสสคามิตร ฤๅษียมตตคิ ฤๅษีอังคิรส ฤๅษีภารทวาชะ ฤๅษีวาเสฏฐะ และฤๅษีภค เป็นปฐมาจารย์ และบูรพาจารย์ผู้สอนคัมภีร์พระเวทให้แก่พวกพราหมณ์ (สุนทร ณ รังสี, 2521)

ส่วนทางตะวันตกนั้น หลักฐานที่ก่อให้เกิดวิชาปรัชญาขึ้น ได้แก่ คำสอนของธาลีส (Thales, 624 – 546 ปีก่อนคริสต์ศักราช) แต่ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่า ธาลีสได้เขียนหนังสือ แต่ลูกศิษย์ของเขาได้บันทึกคำสอนไว้และมีหลักฐาน

เหลือมาให้เราศึกษาได้จนทุกวันนี้ และด้วยเหตุนี้ธาลีสจึงได้รับยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งวิชาปรัชญา (Father of Philosophy)

วิชาปรัชญาเป็นเรื่องของการคิดอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ ทำให้มองเห็นปัญหาและคำตอบที่คนทั่วไปมองไม่เห็น แต่วิชาปรัชญามีได้มีหน้าที่ตัดสินว่า ลัทธิความเชื่อใดถูกต้องหรือผิดพลาด แต่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจว่าแต่ละลัทธิมีเหตุผลของตนเองอย่างไร เช่น จิตนิยม (Idealism) เป็นลัทธิที่เชื่อว่า สิ่งแท้จริงสูงสุดมีลักษณะเป็นจิต เพราะจิตเป็นต้นกำเนิดของจักรวาลขณะที่สสารนิยม (Materialism) เชื่อว่า สิ่งแท้จริงสูงสุดมีลักษณะเป็นสสาร เพราะสสารเป็นต้นกำเนิดของทุกสิ่ง ส่วนการจะตัดสินว่าลัทธิใด ถูกต้องหรือผิดพลาดอย่างไร เป็นเรื่องของผู้เรียนที่จะใช้วิจารณ์ญาณของตน ทั้งนี้เพราะปรัชญานี้ไม่ได้สอนให้เชื่อ แต่สอนให้รู้จักคิด

3. วิชาปรัชญาเป็นต้นกำเนิดของศาสตร์ทั้งปวง

สมัยดั้งเดิมที่ยังไม่มีศาสตร์ใด ๆ อุบัติขึ้นในโลกนั้น ความรู้ทุกอย่างของมนุษย์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับกาณ์ดำเนินชีวิตโดยตรงแล้ว ต้องนับว่าเป็นปรัชญาทั้งสิ้น ปรัชญามีได้เกิดจากความว่างเปล่า แต่เป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะตอบปัญหาอันเกิดจากความพิศวงต่อความเป็นไปในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คำตอบแรก ๆ ล้วนแต่เป็นการเสนอคำตอบที่อาจเป็นไปได้สำหรับปัญญาระดับนั้นทั้งสิ้น คำตอบใดมีคนนิยมมาก จะถ่ายทอดกันต่อ ๆ มา คำตอบที่คนไม่นิยมจะลืมนสูญหายไป ครั้นต่อมา มีการค้นคว้าเพื่อให้รู้จริงและละเอียดยิ่งขึ้นศาสตร์ใดมีเนื้อหาเฉพาะเพียงพอ และมีคำตอบที่เชื่อกันว่าแน่นอนตายตัวพอสมควรแล้ว จะแยกออกไปตั้งตัวเป็นศาสตร์เฉพาะสำหรับเนื้อหาเฉพาะเรื่อง ส่วนที่เหลือจะเป็นเนื้อหาของปรัชญาต่อไป จนกว่าจะมีเนื้อหาเรื่องใดก้าวหน้าเพียงพอที่จะเป็นศาสตร์เฉพาะได้ จึงจะแยกออกไปเป็นศาสตร์อีกแขนงหนึ่ง ส่วนเนื้อหาที่เหลือเป็นของวิชาปรัชญาต่อไป

ศาสตร์ที่แยกเนื้อหาออกไปเป็นอิสระก่อนศาสตร์อื่น ๆ ได้แก่ ศาสนา ซึ่งศาสนา ของมนุษย์ดั้งเดิมนั้นเป็นความพยายามตอบปัญหาที่เกิดขึ้นในความสำนึกของมนุษย์ยุคแรกนั่นเอง ต่อมาเมื่อมีหลักคำสอนและหลักปฏิบัติ

แน่นอน รวมทั้งมีพิธีกรรมเป็นแบบแผนพอสมควร ต้องนับว่ามีศาสตร์เฉพาะเกิดขึ้นแล้วเป็นศาสตร์แรก เพราะมีการถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาอย่างเป็นล่ำเป็นสัน นักปรัชญาต่อมาจะต้องคิดเรื่องทีนอกเหนือไปจากความเชื่อทางศาสนา จึงจะได้ชื่อว่าเป็นนักปรัชญา

สมัยเริ่มต้นปรัชญากรีกโบราณ นักปรัชญากรีกรุ่นแรกเป็นนักคณิตศาสตร์และนักวิทยาศาสตร์ในเวลาเดียวกัน ต่อมาไม่นานคณิตศาสตร์ในหมู่ชาวกรีกโบราณได้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วจนมีเนื้อหาหลากหลายจะเป็นศาสตร์อิสระ ยูคลิด (Euclid) เขียนวิชาเรขาคณิตขึ้นโดยเฉพาะ ปรัชญาจึงทิ้งเนื้อหาคณิตศาสตร์ไปค้นคว้าปัญหาที่เหลือต่อไป

ระหว่างสมัยฟื้นฟูและต้นสมัยใหม่ วิทยาศาสตร์ก้าวหน้าอย่างรวดเร็วจนสามารถแยกตัวออกไปเป็นศาสตร์อิสระ และก้าวหน้าเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนสังคมศาสตร์เพิ่งแยกตัวออกมาเป็นศาสตร์เฉพาะในราวปลายศตวรรษที่ 19 จิตวิทยาเพิ่งแยกตัวออกมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ศาสตร์ที่อาจจะแยกตัวต่อไปในอนาคต ได้แก่ ตรรกวิทยา เพราะขณะนี้เนื้อหาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ปรัชญาอินเดียโบราณพัวพันอยู่กับศาสนาอย่างแยกไม่ออก กระทั่งสิ้นยุคทองของปรัชญาอินเดีย นักปรัชญาอินเดียปัจจุบันพยายามที่จะผสมผสานปรัชญาอินเดียโบราณกับปรัชญาตะวันตก แนวความคิดปัจจุบันจึงเป็นแบบตะวันตก โดยพยายามรื้อฟื้นความคิดดั้งเดิมของอินเดียมาเสริมให้เกิดความรู้สึกว่ามีบางสิ่งลึกซึ้ง ซึ่งไม่มีในปรัชญาตะวันตก (กิริติ บุญเจือ, 2519 อ้างถึงใน สุจิตรา อ่อนค้อม, 2552)

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า เนื้อหาของปรัชญาไม่แน่นอนตายตัว อันเป็นเหตุให้วิชาปรัชญาเป็นต้นกำเนิดของศาสตร์ทั้งปวง กล่าวคือ ศาสตร์ใดที่มีเนื้อหาแน่นอนตายตัวจะแยกออกจากปรัชญาไปเป็นศาสตร์อิสระดังที่กล่าวมาแล้ว

1.3 บ่อเกิดของปรัชญา

อริสโตเติล (Aristotle, 384 – 322 ปีก่อนคริสต์ศักราช) ได้กล่าวเอาไว้เมื่อ 2,000 กว่าปีมาแล้วว่า บ่อเกิดปรัชญาเริ่มต้นที่ความรู้สึกประหลาดใจหรือความสงสัยในความเร้นลับของโลก ความประหลาดใจหรือความสงสัยจะนำไปสู่ “ความอยากรู้อยากเห็น” ซึ่งแสดงออกมาในรูปของคำถามต่าง ๆ ที่มนุษย์มีต่อสรรพสิ่ง ซึ่งอาจจะเป็นวัตถุ หรือปรากฏการณ์ที่อยู่นอกตัวมนุษย์ และสิ่งที่อยู่ภายในตัวมนุษย์เอง จากนั้นจะแสวงหาคำตอบต่อปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้น ประวัติศาสตร์ปรัชญาเองได้สะท้อน หรือแสดงให้เห็นถึงการแสวงหาความจริงโดยวิธีการแห่งเหตุแห่งผลอันยาวนานของมวลมนุษยชาติ (พระครูศรีปัญญาวิกรม (ชัยยศสุ), 2555)

ไทย คาเด็ท (2547) ได้อธิบายเกี่ยวกับเหตุเริ่มต้นของปรัชญา มีดังนี้ เหตุเริ่มต้นของปรัชญาอยู่ที่ความแปลกใจ ความสงสัยประสบการณ์ของภาวะพื้นฐาน และท้ายที่สุด อยู่ที่ความปรารถนาเพื่อให้มีการติดต่อที่แท้จริง เป็นที่ประจักษ์ตั้งแต่เริ่มแรกแล้วว่า ปรัชญาทั้งหลายผลักดันตัวเองให้เป็นที่ปรากฏ ให้พูดแถลงตัวเอง ให้ได้รับการได้ยิน และแก่นของปรัชญาอยู่ที่ได้แจ้งแถลงไข

ประวัติปรัชญาในฐานะที่เป็นระบบความคิดนั้นมีจุดเริ่มต้นหลายพันปีมาแล้ว แต่จุดเริ่มต้นมิใช่เหตุเริ่มต้น จุดเริ่มต้นเป็นประวัติศาสตร์และสมมติฐานมากมายหลายประการสำหรับคนรุ่นหลัง เพราะเป็นผลงานของความนึกคิด แต่เหตุเริ่มต้นเป็นพลังแรกเริ่มที่ผลักดันมาสู่ปรัชญา

เหตุเริ่มต้นมีหลายประการด้วยกัน จากความประหลาดใจ ทำให้เกิดคำถาม และผลคือ ความรู้ จากความสงสัยแคลงใจในสิ่งที่รู้แล้ว ทำให้เกิดการตรวจสอบอย่างละเอียดลออ และผลคือ ความกระจ่างแจ้งแน่นอนจากความสับสนใจของมนุษย์ และจากจิตสำนึกในความโดดเดี่ยวของมนุษย์ ทำให้เกิดคำถามเกี่ยวกับตัวเอง

ประการแรก

เพลโต (Plato) กล่าวไว้ว่า เหตุเริ่มต้นของปรัชญาคือ ความประหลาดใจ ดวงตาของเราทำให้เราเห็นดวงอาทิตย์และท้องฟ้าที่เต็มไปด้วยดวงดาว การเห็นทำให้เกิดแรงปรารถนาที่จะค้นคว้าเกี่ยวกับจักรวาล จากจุดนี้ปรัชญาเริ่มเติบโต

ความแปลกใจ การถามตัวเองนำไปสู่ความรู้ในความแปลกใจว่า ทำไม เหตุไฉนฉันจึงตระหนักในความไม่รู้ของตัวเอง หลังจากนั้นฉันพยายามที่จะรู้ ทว่าเพียงเพื่อต้องการรู้เท่านั้น มิใช่เพื่อนำไปใช้ประโยชน์อันใดทั่ว ๆ ไปก็หาไม่ ความคิดคำนึงทางปรัชญาเปรียบเสมือนการตื่นตัวหรือการพ้นจากพันธะของความต้องการ และความจำเป็นของชีวิต การหลุดพ้นดังกล่าวเกิดจากการพินิจดูสิ่งต่าง ๆ ท้องฟ้าและโลก ถามว่า “สิ่งเหล่านั้นคืออะไร ทำไมถึงเป็นอย่างนั้น เกิดขึ้นได้อย่างไร” คำถามซึ่งคำตอบไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างใดโดยเฉพาะ แต่ทว่าเพื่อให้ใจตัวเองสงบ

ประการที่สอง

เมื่อเราหายแปลกใจ หายประหลาดใจ โดยการได้ทราบ ได้มีความรู้เกี่ยวกับการ “ดำรงอยู่” หรือ “เป็นอยู่” ของสิ่งนั้นแล้ว ขั้นต่อไปเราเริ่มสงสัยและแคลงใจ จริงอยู่เราเพิ่มความรู้ขึ้นมากมาย แต่เมื่อตรวจสอบอย่างพินิจพิเคราะห์ เราเห็นว่า ไม่มีอะไรที่แน่นอน การรับรู้ของเราขึ้นอยู่กับประสาทสัมผัสทั้ง 5 ซึ่งอาจหลอกเราได้ อย่างไรก็ตาม ไม่จำเป็นต้องตรงตามความเป็นจริงในตัวของมันเอง ซึ่งอยู่นอกตัวเราและไม่ขึ้นอยู่กับตัวเรา ความคิดของเรามีลักษณะเหมือนกัน ขึ้นอยู่กับสติปัญญาของมนุษย์ ซึ่งมีขอบเขตจำกัดและเต็มไปด้วยข้อขัดแย้งซึ่งกันและกัน ทุกแห่งหนมีการยืนยันอย่างหนึ่งที่คัดค้านการยืนยันอีกอย่างหนึ่ง เมื่อเรายิ่งพินิจพิเคราะห์ เรายิ่งเพิ่มความสงสัย และเมื่อพยายามคิดให้ถึงขั้นสุดท้ายจะทำให้เกิดความรู้สึกที่จะปฏิเสธ และไม่ยอมรับโดยสิ้นเชิง หรือมีฉะนั้นมาถึงคำถามที่ว่า “ความแน่นอนอยู่ที่ไหนเล่า ที่จะทำให้ความสงสัยแคลงใจสลายตัวไป และที่จะสามารถยืนหยัดต่อการวิพากษ์วิจารณ์ทั้งหลายได้ดี”

การสงสัยแคลงใจอย่างมีระเบียบแบบแผนเป็นบ่อเกิดของการตรวจสอบอย่างวิเคราะห์ของความรู้ทุกชนิด ด้วยเหตุนี้ ถ้าไม่มีการสงสัยลึกซึ้งอย่างจริงจัง

แล้ว มิอาจมีปรัชญา หรือความคิดทางปรัชญาที่แท้จริงได้ แต่ปัญหาที่สำคัญคือ เมื่อสงสัยแคลงใจแล้ว เราหาพื้นฐานของความแน่นอนได้อย่างไร และที่ไหน

ประการที่สาม

ในขณะที่เราอุทิศตัวเพื่อความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในโลก โดยใช้หลักความสงสัยนำไปสู่ความแน่นอนนั้น เราไม่ได้คิดถึงตัวเราเอง ถึงจุดหมายปลายทางถึงความสุข เราลืมตัวเอง และมีความพึงพอใจที่จะให้ความรู้ นั้น ๆ สมบูรณ์ แต่สภาพการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปถ้าเราวิเคราะห์ตัวเราเองทุกชั่วขณะ เราทุกคนจะอยู่ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งซึ่งผันแปรไม่คงที่อยู่ตลอดเวลา ตัวเราเองอาจมีส่วนช่วยให้สถานการณ์นี้ผันแปร แต่สถานการณ์บางอย่างนั้นสารัตถะไม่เคยเปลี่ยนแปลง ถึงแม้ว่าที่ปรากฏอยู่ภายนอกจะดูแตกต่างออกไป และอิทธิพลมหาศาลของสถานการณ์นั้น ๆ อาจปรากฏคลุมเครือไม่ประจักษ์ชัด ฉันจะต้องตาย ฉันจะต้องมีความทุกข์ ฉันจะต้องต่อสู้ ฉันจะต้องเผชิญกับความบังเอิญ ฉันยังจะต้องพัวพันกับการทำบาปไม่มากนักน้อย จะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ เหล่านี้เป็นสถานการณ์พื้นฐานของชีวิต หมายถึง สถานการณ์ที่เราไม่อาจหลีกเลี่ยง และไม่อาจเปลี่ยนแปลงให้เป็นอื่นได้ การมีจิตสำนึกในสถานการณ์พื้นฐานนี้เป็นต้นเหตุที่ลึกซึ้งของปรัชญา ยิ่งไปกว่าความแปลกใจและความสงสัยเสียอีก ในชีวิตประจำวัน เราพยายามบ่อยครั้งที่จะไม่นึกถึงมัน โดยหลับตาเสีย และดำรงชีวิตอยู่ต่อไป เสมือนกันที่ไม่มีสถานการณ์เช่นนั้น เราลืมว่าเราต้องตาย เราลืมว่าเราอยู่ในฐานะที่จะทำผิดและทำบาป และจะต้องเผชิญกับความบังเอิญ เรามัวยุ่งอยู่กับสถานการณ์อื่น ๆ ซึ่งเราอาจมีอำนาจหันเหเปลี่ยนแปลงให้เป็นผลดีต่อตัวเราเอง และซึ่งเราอาจมีปฏิกิริยาโต้ตอบได้ โดยการวางแผนและโดยการกระทำต่าง ๆ เพราะได้รับการกระตุ้นจากความปรารถนาจากผลประโยชน์ของการมีชีวิตอยู่ แต่ในกรณีสถานการณ์พื้นฐานนี้ เราอาจมีปฏิกิริยาโต้ตอบได้สองทางคือ แสวงทำกรรมหรือเลอะเลือนไม่สังเกตเห็น หรือมิฉะนั้น ถ้าเราเอาจริงเอาจังคือหมดความอาลัยตายอยาก และการเปลี่ยนแนวความคิดและวิถีชีวิตใหม่ การเปลี่ยนจิตสำนึกที่เกี่ยวกับชีวิตและการ “ดำรงอยู่”

เมื่ออยู่ในภาวะที่สุขสบาย เรายินดีปรีดาเฉลิมฉลองอย่างเต็มที่ มีความไว
 เนื้อเชื่อใจโดยปราศจากการไตร่ตรอง ไม่รู้จักสิ่งอื่นใดนอกจากปัจจุบัน ในความทุกข์
 ความหมดอำนาจ ความอยู่ในฐานะที่ไม่อาจจะทำอะไรได้ เราต้องอยู่ในห้วงของ
 ความหมดหวัง แต่ถ้าเราผ่านพ้นมาได้และยังมีชีวิตอยู่ ไม่ช้าเราปล่อยให้ตัวเราเองลืมน
 และค่อยกลับไปหาชีวิตที่สนุกต่อไป แต่มนุษย์ดูฉลาดขึ้นจากประสบการณ์ดังกล่าว
 การได้รับการคุกคามบังคับให้มนุษย์พยายามแสวงหาสิ่งยึดมั่น และคิดไปว่า
 การเอาชนะธรรมชาติและประชาคมของมนุษย์เองจะเป็นสิ่งประกันชีวิต และการ
 ดำรงอยู่ มนุษย์ต้องการเอาชนะธรรมชาติ และด้วยความรู้และเทคนิคของมนุษย์
 ธรรมชาติความเป็นประโยชน์และเป็นที่พึ่งพาอาศัยที่แน่นอนได้ของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม
 ตามมนุษย์ไม่อาจเอาชนะหรือควบคุมธรรมชาติได้อย่างที่ใจนึก ธรรมชาติยังอยู่ใน
 ฐานะที่จะคุกคามและทำลาย มนุษย์ยังไม่อาจจัดความลำบากยากแค้น
 ความเจ็บป่วย ความชรา และความตาย ธรรมชาติที่มนุษย์ควบคุมให้ยังความมั่นคง
 เป็นที่เชื่อถือได้เป็นเพียงส่วนน้อยภายในธรรมชาติซึ่งหาขอบเขตมิได้ และซึ่งอยู่
 นอกเหนือการเอาชนะของมนุษย์ และอยู่ในฐานะที่จะคุกคามมนุษย์ได้ทุกเมื่อ
 นอกจากนั้น มนุษย์ยังรวมกันเป็นประชาคม โดยพยายามที่จะลดระดับและปริมาณ
 การต่อสู้ ซึ่งไม่มีวันสิ้นสุดให้ลดน้อยลง และในที่สุดให้หมดสิ้นไป โดยหวังว่า
 การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มนุษย์จะได้มาซึ่งความมั่นคงปลอดภัย

ผลสำเร็จของความพยายามดังกล่าวมีขอบเขตจำกัด เพราะในรัฐที่
 พลเมืองทุกคนยึดปฏิบัติต่อเพื่อนพลเมืองคนอื่นเสมอกัน และเป็นอันหนึ่งอัน
 เดียวกันอย่างแท้จริงแล้ว จึงจะเกิดความยุติธรรมและเสรีภาพเป็นส่วนรวมในรัฐ
 นั้น เมื่อใดที่ธรรมเกิดขึ้น และพลเมืองทุกคนยึดต่อสู้เป็นคนคนเดียว เมื่อนั้น
 สังคมจึงให้ความมั่นคงปลอดภัยที่แน่นอนได้ แต่ความจริงมิได้เป็นเช่นนั้น จะมี
 เพียงมนุษย์เป็นส่วนน้อยที่ยินยอมช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์อื่น ๆ อย่างแท้จริง และ
 จนถึงที่สุด ไม่มีรัฐใด ศาสนจักรใด หรือสังคมใดที่ให้การปกป้องอย่างเต็มที่และ
 สมบูรณ์ การปกป้องเช่นนั้นเป็นเพียงการหลงผิดที่งดงาม เกิดขึ้นในระยะเวลาที่
 บ้านเมืองหรือสังคมนั้นมีความราบรื่น แต่เป็นเพียงความฝันซึ่งไม่อาจเป็นจริงเป็น

จึ้นขึ้นมาได้ ทางด้านหนึ่งนั้นมีความไม่อาจยึดมั่นเชื่อถือ ความไม่แน่นอนของโลก แต่อีกด้านหนึ่งมีสิ่งที่ทรงคุณค่าควรแก่การเชื่อถือ สิ่งทีก่อให้เกิดความไว้นื้อเชื่อใจ พื้นฐานที่ยังความสำคัญแก่ชีวิตและการดำรงอยู่ บ้านเกิดเมืองนอนและ ภูมิประเทศ บิดา มารดา และบรรพบุรุษ ญาติพี่น้องและมิตร ครอบครัว นอกจากนี้ยังมีมรดกที่ตกทอดมา ภาษา ศาสนา งานที่สำคัญทางวรรณคดี ปรัชญา และศิลปะต่าง ๆ ถึงแม้ในสิ่งเหล่านี้ ใช่ว่าจะมีความปลอดภัย มั่นคง แน่นนอน และ ก่อให้เกิดความยึดมั่นเชื่อถือได้เต็มที่ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏต่อเรา ประจักษ์แก่เรา และตกทอดมาถึงเรา ต่างเป็นผลงานของมนุษย์เองทั้งสิ้น และมี ปัญหาในตัวเอง ทุกยุคทุกกาลสมัย มนุษย์คงต้องพยายามหาอยู่ต่อไปว่าอะไรคือ ความแน่นอน อะไรที่คงอยู่และไม่สลาย และอะไรคือสิ่งที่ยึดถือได้ แต่ทุกสิ่งทุก อย่างในโลกชี้ให้เห็นแต่สิ่งตรงข้าม และเห็นว่าไม่มีอะไรที่พอดีพองาม ไม่มีอะไรที่ เป็นการเพียงพอ สถานการณ์พื้นฐาน ได้แก่ ความตาย ความบังเอิญ บาปและ ความผิด และความไม่แน่นอนทั้งหลายในโลก ชี้ให้เห็นถึงความผิดหวังและ ความล้มเหลว ฉะนั้นจะอย่างไรดีท่ามกลางความผิดหวังและความล้มเหลว ดังกล่าว ในการพินิจพิเคราะห์ที่ไม่หลอกลวงตัวเอง ฉะนั้นย่อมไม่อาจเห็นเป็นอย่าง อื่น สิ่งที่สำคัญสำหรับมนุษย์คือ เรามีความรู้สึกได้รับกระทบกระเทือนอย่างไร แค ไหนที่ต้องเผชิญกับความผิดหวังล้มเหลว ประสบการณ์นี้ยังคงมีความหมาย คลุมเครือไม่ประจักษ์แจ้ง หรือว่าเรามองเห็น เข้าใจ และซาบซ่านในความหมาย ของประสบการณ์นี้ และพิจารณาเห็นเป็นขอบเขตจำกัดการดำรงอยู่ของเรา หรือ ว่าภายหลังประสบการณ์ เราค้นพบการแก้ปัญหาที่ยอดเยียมและด้วยเหตุนี้จึงพบ ความสงบทางจิตใจ หรือว่าเป็นประสบการณ์ที่ยังกระทบกระเทือนจิตใจ แต่ทว่า จำต้องรับเอาโดยไม่ปริปากในความเจ็บ เพราะเพียงแต่ตระหนักว่ากำลังเผชิญ อยู่กับสิ่งที่ไม่อาจอธิบายได้ มนุษย์มีปฏิกิริยาอย่างไรต่อสถานการณ์พื้นฐานนี้ จะ เป็นแนวความคิดแก่ตัวเราเองว่า มนุษย์นั้นเกิดมาเพื่ออะไร

กล่าวโดยสรุปแล้ว ประสบการณ์ในสถานการณ์พื้นฐานอาจทำให้มนุษย์ มองเห็นความไม่มีอะไร ความไร้สาระ และความว่างเปล่า หรือมิฉะนั้นอาจทำให้เกิด

ความรู้สึกว่า ถึงแม้สิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวกับโลกจะไม่เที่ยงแท้แน่นอนน่าจะมีอะไรที่อยู่เหนือโลกออกไป อีกนัยหนึ่ง มนุษย์แสวงหาความช่วยเหลือ ความปลอดภัย ความหลุดพ้น และความแน่นอน และศาสนาที่ยิ่งใหญ่ทั้งหลายต่างเสนอสิ่งที่มนุษย์แสวงหา ตลอดจนแนะแนวที่มนุษย์จะได้มาซึ่งสิ่งนั้น โดยประกันในความจริงและความเป็นจริงของความหลุดพ้น หรือความปลอดภัยแน่นอนดังกล่าว การประกันเช่นนี้ปรัชญาอาจล้าสมัยขึ้นให้ ถึงกระนั้นก็ตาม ความคิดทางปรัชญาทั้งหลายนับว่าเป็นความพยายามที่จะเอาชนะโลก อยู่เหนือโลก จุดประสงค์อาจจะคล้ายคลึงและใกล้เคียงกับศาสนา เมื่อคำนึงถึงภาวะของปรัชญายุคปัจจุบัน ซึ่งนับว่าเป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงกว้างขวางลึกซึ้งที่สุดยุคหนึ่งใน ประวัติศาสตร์ของโลก ต้นเหตุ 3 ประการ ที่ทำให้เกิดปรัชญา คือความแปลกประหลาดใจ ความสงสัยแคลงใจ และความตระหนักหรือการมีจิตสำนึกในสถานการณ์พื้นฐานเหล่านี้ ถึงแม้ว่าจะยังใช้ได้ อยู่ แต่อาจไม่เพียงพอเสียแล้ว เพราะความ “ยังใช้ได้อยู่” ทั้ง 3 ข้อนี้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การติดต่อให้เข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์

ในสมัยก่อน ความผูกพันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์นับเป็นสิ่งธรรมดาในประชาคมที่สมาชิกไว้นือเชื่อใจหันหน้าเข้าหากัน ในสถาบันต่าง ๆ และในกลุ่มชนที่มีความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน ถึงกระนั้นก็ตามยังมีผู้ที่มีความคิดโดดเดี่ยวอยู่เสมอในปัจจุบัน ข้อสังเกตที่ยังความตระหนักมากที่สุดคือ มนุษย์มีจำนวนมากขึ้นทุกทีและไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน เผชิญกันแล้วแยกย้ายหันหลังให้กัน ถึงจะร่วมกันแต่ด้วยความเฉยเมย ความสัจย์ ความภักดี ความเป็นสมาชิกประชาคมที่ดี มิใช่สิ่งธรรมดาสามัญเสียแล้ว อาจเป็นไปได้ที่ในความโดดเดี่ยวนั้นมีความจริงประการหนึ่ง ซึ่งมีความหมายลึกซึ้งสำหรับฉัน ที่ทำให้ฉันรู้สึกว่ามีเพื่อนเพียง และความลำบากอันเกิดจากการขาดการติดต่อ หรือประโยชน์ของการมีการติดต่ออย่างดีนั้นในตัวของฉันเองแล้ว มิได้เกี่ยวข้องกับกระเทือนฉันในทางปรัชญา ถ้าฉันเชื่อมั่นในความจริงและในความโดดเดี่ยวอย่างสมบูรณ์ แต่ทว่าฉันเป็นฉันทุกวันนี้เพราะได้เกี่ยวข้องสัมพันธ์ติดต่อกับผู้อื่น ถ้าพึ่งตัวคนเดียวฉันจะไม่เป็นอะไรเลย การติดต่อมิใช่เพียงจากความคิดถึงความคิด จากจิตถึงจิต แต่ทว่าจากชีวิตถึงชีวิต มีคุณลักษณะและ

เหตุผลเป็นเพียงสื่อ สื่อมิใช่เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ แต่เพื่อมนุษย์จะได้ใกล้ความเป็นมนุษย์เข้าไปอีก ฉันเชื่อมั่นในความ “เป็น” ของตัวฉันเอง ในการติดต่อและในการติดต่อนี้เองที่ความจริงทั้งหลายปรากฏให้ประจักษ์ ในการติดต่อนั้นเป็นตัวฉันเอง ในการติดต่อนั้นได้เพียงมีชีวิตอยู่ แต่ทำหน้าที่ของชีวิตอย่างสมบูรณ์

ดังนั้น เหตุเริ่มต้นของปรัชญาจึงอยู่ที่ความแปลกใจ ความสงสัยประสบการณ์ของภาวะพื้นฐาน และท้ายที่สุด อยู่ที่ความปรารถนาเพื่อให้เกิดการติดต่อที่แท้จริง เป็นที่ประจักษ์ตั้งแต่เริ่มแรกแล้วว่า ปรัชญาทั้งหลายผลักดันตัวเองให้เป็นสิ่งที่ปรากฏ ให้พูดแถลงตัวเอง ให้ได้รับการได้ยิน และแก่นของปรัชญาอยู่ที่ได้แจ้งแถลงไข

1.4 พัฒนาการของปรัชญาตะวันตก

พีระพล คดบัว (2547) ได้กล่าวว่า ปรัชญาทั้งหลาย พัฒนาการปรัชญาตะวันตก มนุษย์เป็นสัตว์ใช้เหตุผล ดังจะเห็นจากประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ มีการใช้เหตุผลแสวงหาความรู้กันมาตลอด ซึ่งเรื่องที่มนุษย์สนใจแตกต่างกันไปตามสภาพสังคมของแต่ละสมัย ยุคโบราณ แนวคิดทางปรัชญาเริ่มจากการคิดค้นของชาวกรีก โลกตะวันตกถือว่าประชาชนที่รวมกันขึ้นเป็นรัฐอย่างมั่นคงและมีระเบียบแบบแผนเริ่มที่กรีกก่อน นครรัฐของกรีกเป็นชุมชนเล็ก ๆ ตั้งอยู่บนดินแดนที่ล้อมรอบด้วยทะเลเอเจียน ศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของกรีก คือ กรุงเอเธนส์ นครรัฐของกรีก เจริญถึงขีดสุดในช่วงระหว่าง 600 – 400 ปีก่อนคริสต์ศักราช ในช่วงนี้เองที่คนกรีกได้คิดค้นและสร้างปรัชญาขึ้นมา ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของปรัชญาตะวันตก ยุคกรีกแบ่งออกเป็น 2 ยุคย่อย ๆ ดังนี้

ก. ปรัชญากรีกยุคเริ่มแรก นักปรัชญากรีกมุ่งแสวงหาความจริงเกี่ยวกับต้นกำเนิดของสิ่งทั้งปวงหรือปฐมธาตุของโลก ดังนี้

ธาลีส (Thales, 624 – 546 ปีก่อนคริสต์ศักราช) นักปรัชญาที่ได้ชื่อว่า เป็น “บิดาแห่งปรัชญาตะวันตกยุคโบราณ” เป็นผู้ก่อตั้งสำนักปรัชญาที่มีชื่อว่า “สำนักไอโอนิก” และเป็นผู้ที่คิดค้นหาปฐมธาตุของโลก เขาได้รับคำตอบต่อเรื่องนี้ว่า สิ่งที่เป็นปฐมธาตุของโลกหรือสรรพสิ่ง คือ “น้ำ” สรรพสิ่งถือกำเนิดมาจากน้ำ

และจะกลับคืนสู่น้ำในที่สุด อะแนกซิมานเดอร์ (Anaximander, 610 – 545 ปีก่อนคริสต์ศักราช) ปฐมธาตุของโลกคือ อนันต์ (Infinite) เป็นสสารไร้รูป คือตัวมันเองยังไม่มีเป็นอะไรเลย และพร้อมที่จะเป็นสิ่งอื่นได้ทุกเมื่อ อะแนกซิเมเนส (Anaximenes, 588 – 528 ปีก่อนคริสต์ศักราช) เป็น “บิดาแห่งปรัชญาตะวันตกยุคโบราณ” เป็นผู้ก่อตั้งสำนักปรัชญาที่มีชื่อว่า ปฐมธาตุของโลกคือ อากาศ (Air) เพราะอากาศแผ่ขยายออกไปไม่มีที่สิ้นสุด และมีพลังขับเคลื่อนในตัวเอง โดยอธิบายว่า ในเวลาที่อากาศเคลื่อนตัวออกจากกันและกัน อากาศขยายตัว ปริมาณของอากาศจะเจือจาง หากเจือจางถึงขีด อากาศจะกลายเป็นไฟ และลูกไฟกลายเป็นดวงดาวในท้องฟ้า ในทำนองกลับกัน ถ้าอากาศเคลื่อนเข้ารวมกันหรือมีการกลั่นตัว (Condensation) ความเข้มข้นของอากาศมีมาก อุณหภูมิของอากาศมีมาก อุณหภูมิของอากาศลดลง อากาศจะมีความเย็นมากขึ้น แล้วจับตัวเป็นก้อนเมฆ ถ้ายิ่งกลั่นตัวควบแน่นยิ่งขึ้น อากาศจะกลายเป็นน้ำแล้วกลายเป็นดินและหิน ได้ทีเดียว พิทาโกรัส (Pythagoras, 570 – 495 ปีก่อนคริสต์ศักราช) ปฐมธาตุของโลกคือ หน่วย (Unit) สิ่งทั้งหลาย ซึ่งรวมถึงจำนวนเลขเกิดมาจากหน่วย หน่วยหรือจุดรวมตัวกันทำให้เกิดเส้น เส้นรวมตัวกันทำให้เกิดเนื้อที่ เนื้อที่รวมตัวกันทำให้เกิดปริมาตร เฮราคลิตุส (Heraclitus, 535 – 475 ปีก่อนคริสต์ศักราช) ปฐมธาตุของโลกคือ ไฟ เพราะไฟแปรรูปเป็นสรรพสิ่ง โดยระยะแรก ไฟแปรรูปเป็นลม จากลมเป็นน้ำ จากน้ำเป็นดิน นี่คือการแปรรูปทางลง (Downward Path) นอกจากนั้นดินอาจแปรรูปเป็นพลังเป็นน้ำ จากน้ำเป็นลม จากลมเป็นไฟ เป็นการแปรรูปทางขึ้น (Upward Path)

ข. ปรัชญากรีกยุครุ่งเรือง กรีกยุคหลังเริ่มต้นประมาณ 500 ปีก่อนคริสต์ศักราช สำนักปรัชญาที่เริ่มต้นในยุคนี้ คือ สำนักโซฟิสต์ แนวคิดทางปรัชญาในยุคนี้เปลี่ยนโฉมไปจากเดิมคือ ปรัชญาในยุคนี้มุ่งศึกษาฐานะของมนุษย์ ในจักรวาล คำว่า “โซฟิสต์” แปลว่า ผู้ชำนาญ หรือชาญฉลาด แต่พวกโซฟิสต์หมายถึง ชนชั้นที่ประกอบอาชีพครู พวกนี้เป็นผู้มีอาชีพสอนเด็กหนุ่มเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิต โดยคิดค่าตอบแทนเป็นเงิน พวกนี้จะเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ

เพื่อให้เกิดประสบการณ์ในการสอนปรัชญา ในยุคหลังถือว่าเป็นยุครุ่งเรือง เพราะมีนักปรัชญาที่สำคัญ ๆ เกิดขึ้น ดังนี้

โสเครตีส (Socrates, 470 – 399 ปีก่อนคริสต์ศักราช) โสเครตีสเป็นชาวเมืองเอเธนส์ เป็นตัวอย่างของผู้แสวงหาความจริงอย่างไม่ไฝ่ประโยชน์ ชีวิตของเขาอยู่ในช่วง 470 – 399 ปีก่อนคริสต์ศักราช เป็นระยะที่วัฒนธรรมกรีกแผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง สิ่งที่เราารู้เกี่ยวกับโสเครตีสนั้นส่วนใหญ่ได้มาจากการเขียนของเพลโต ศาสนิกษย์ของเขาเอง โสเครตีสไม่เคยเขียนอะไรเลย เขาเป็นผู้ที่ไม่สนใจใฝ่ดีกับเรื่องส่วนตัวของตนเองเท่าไรนัก โดยสนใจที่จะแสวงหาความรู้มากกว่าความสุขสบายทางกาย และในฐานะที่เป็นพลเมืองผู้หนึ่ง เขาไม่หวังที่จะเรียกร้องความยุติธรรม แม้จะก่อให้เกิดผลเสียแก่ตัวเอง แรกทีเดียวโสเครตีสสนใจการไตร่ตรองแบบวิทยาศาสตร์ของพวกไอโอเนียนและผู้สืบทอดความคิดแบบนี้ แต่เขามักประจักษ์ว่าทฤษฎีพวกนี้ไม่ได้ช่วยให้มนุษย์เข้าใจตัวเองได้เลย ดังนั้นเขาจึงหันเหจากวิทยาศาสตร์และหันมาศึกษาปัญหาทางจริยศาสตร์ วิธีการที่เขาใช้ในการศึกษา คือ วิธีการของเรขาคณิตที่นักคณิตศาสตร์ใช้กันอยู่ กล่าวคือ เริ่มจากข้อสมมุติฐานและตั้งข้อสรุปจากสิ่งเหล่านั้นด้วยวิธีการนิรนัย โสเครตีสได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำให้คนหนุ่มหัวแข็ง เมื่อชนชั้นรุ่นเก่าในกรุงเอเธนส์เสื่อมอำนาจลง ผู้ปกครองรุ่นใหม่ไม่ชอบการที่โสเครตีสมีอิทธิพลต่อคนชั้นสูง นอกจากนั้นเขามักจะสร้างความยุ่งยากใจแก่ผู้ที่ร่วมสนทนาด้วย เขาถามผู้ที่คิดว่าตัวเองมีความเชี่ยวชาญ และมักจะพบเสมอ ๆ ว่า เขาเหล่านั้นไม่อธิบายสิ่งที่เขาถนัด โสเครตีสมีวิธีการพูดที่มีความหมายตรงกันข้ามกับคำพูดของเขา โดยเขาอ้างว่าตัวเขาเองนั้นมีความโง่งมอยู่มาก มิได้รู้มากกว่าคนอื่นเลย ซึ่งในแง่นี้ทำให้เขาฉลาดกว่าคนอื่นที่คิดว่าตัวเองรู้ความจริง แต่แล้วไม่รู้ การเหน็บแนม (Irony) แบบนี้เป็นอาวุธที่เขาใช้ประกอบในการโต้เถียง โสเครตีสไม่ใช่เป็นคนไม่เชื่อศาสนา แต่เขามีแนวความคิดเป็นตัวของตัวเอง เขาไม่สนใจในศาสนาประจำรัฐอย่างจริงจัง แต่มิได้แสดงปฏิกิริยาใด ๆ ออกมา ในขณะที่เขามีได้คล้อยตามผู้อื่นในสังคม เขาเหมือนกับนักคิดกรีกโดยทั่วไปที่ท้าทายต่ออำนาจการปกครอง และในที่สุด

มีข้อกล่าวหาว่าเขาเป็นผู้มีความผิดและไม่เชื่อพระเจ้า มีคนกลุ่มน้อยตัดสินว่าโสเครตีสผิด และหากเขายอมรับสารภาพผิด ศาลได้ยกโทษให้ แต่เขาปฏิเสธโสเครตีสจึงต้องดื่มยาพิษตาย ภาพการตายของเขาปรากฏอยู่ในงานเขียนของเพลโตในบทสนทนาเรื่องเฟโด (Phaedo) เฟโดโต (Plato, 427 – 347 ปีก่อนคริสต์ศักราช) งานเขียนของเพลโต ได้นำแนวคิดต่าง ๆ ก่อนยุคโสเครตีสมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เฟโดโตเกิดในตระกูลสูงและเป็นผู้ได้รับการอบรมจากโสเครตีสมาตลอด เขาได้ตั้งโรงเรียนอะคาเดมี (Academy) ที่มีชื่อเสียงขึ้นที่เมืองอะคาเดมีสนอกกรุงเอเธนส์ งานเขียนในระยะแรกของเพลโตมีทฤษฎีแบบ (Theory of Forms) เป็นศูนย์กลางในด้านทฤษฎีความรู้ เขาได้รับแนวคิดมาจากพาร์มินิเดส และเฮราคลีตุส แบบซึ่งเป็นวัตถุของความรู้ เป็นสิ่งที่คงที่ไม่เปลี่ยนแปลง เช่นเดียวกับสิ่งที่ เป็น “หนึ่ง” ในความหมายของพาร์มินิเดส (Parmenides) ซึ่งเป็นสิ่งสมบูรณ์และเป็นอมตะ และมีอยู่ในโลกที่สูงกว่า เป็นสิ่งที่อาจเข้าใจได้ด้วยจิต ในแง่หนึ่ง สิ่งที่เรารับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสถึงวัตถุเฉพาะอย่างที่มีอยู่ในโลกนี้ เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ เช่น เปลวไฟของเฮราคลีตุส และสิ่งเหล่านี้มองจากความคิดเห็นย่อมมีความแตกต่างกันไป เฟโดโตถือว่า สิ่งเฉพาะ เช่น ถ้วย เป็นสิ่งที่แสดงมาจากโลกของแบบหรือภาพของความเป็นถ้วยเป็นสิ่งที่มีความคงที่ และเป็นแบบหนึ่งเดียวของถ้วยที่มีอยู่ในโลกของความคิด จุดสำคัญของทฤษฎีนี้จะเห็นได้ง่ายจากวิธีการที่เราใช้ภาษา เช่น มีถ้วยอยู่หลายถ้วย และในหลาย ๆ ถ้วยนี้ก็มีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นสี รูปร่าง หรือขนาด แต่มีเพียงคำเดียวที่ใช้เรียกคือ คำว่า ถ้วย ถ้วยแต่ละถ้วยนี้อาจมีการแตกสลายได้ แต่แบบของถ้วยยังคงอยู่ต่อไป เช่นเดียวกับคำว่า ถ้วย อริสโตเติล (Aristotle, 384 – 322 ปีก่อนคริสต์ศักราช) นักศึกษาที่มีชื่อที่สุดของสำนักอะคาเดมีของเพลโตคืออริสโตเติล เขาเกิดที่เมืองสตากิรา ในแคว้นเทรส ได้เข้ามาในกรุงเอเธนส์ เมื่อปี 366 ก่อนคริสต์ศักราช และอยู่ที่นั่นจนกระทั่งเพลโตตาย หลังจากนั้นได้เป็นอาจารย์สอนอเล็กซานเดอร์ (ซึ่งต่อมาเป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่) ขณะที่อเล็กซานเดอร์ปกครองอยู่ อริสโตเติลสอนหนังสือในกรุงเอเธนส์ที่ลีเซียม ซึ่งเป็นโรงเรียนที่เขาได้

ตั้งขึ้นเอง ถึงแม้อริสโตเติลจะมีความเข้าใจวิชาคณิตศาสตร์ในฐานะเป็นสมาชิกของสำนักอะคาเดมี แต่เขามีความสนใจวิทยาศาสตร์สาขาชีววิทยา ความสนใจนี้ นำเขาไปสู่วิธีการต่าง ๆ ในการที่จะตอบปัญหาหลาย ๆ แบบ หนึ่งในที่ประการหนึ่งของนักชีววิทยา คือ การจัดประเภท ดังที่เราจะพบว่าอริสโตเติลให้ความสนใจต่อปัญหาตรรกศาสตร์ว่าด้วยการแบ่งนี้ ซึ่งการจำแนกชั้นนี้มุ่งไปในการจัดประเภทของสัตว์ (ระดับของธรรมชาติ) ซึ่งยังเป็นที่ยอมรับจนถึงสมัยกลาง งานของเขา ด้านชีวภาพทางทะเลแสดงให้เห็นว่า เขาเป็นผู้สำรวจได้อย่างถูกต้อง อย่างไรก็ตาม ความสนใจของอริสโตเติลในด้านนี้ได้้นำเขาไปผิดทาง เมื่อมองจากด้านที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์กายภาพ ขณะที่ชาวไอโอเนียและเพลโตได้เข้าถึงความเป็นจริงมากกว่า เนื่องจากอริสโตเติลได้นำหลักเกณฑ์ว่าด้วยสาเหตุและจุดมุ่งหมาย (Teleology) ไปใช้ในฟิสิกส์และดาราศาสตร์ด้วย

ทฤษฎีทางปรัชญาของอริสโตเติลถือว่าสิ่งทั้งหลายเป็นอยู่อย่างที่มีนัยเป็นเพราะศักยภาพ (Potentialities) ในตัวของมันเอง เป็นต้นว่าเมล็ดของต้นโอ๊กมีแนวโน้มที่จะเป็นต้นโอ๊กต่อไป นั่นหมายถึงในสถานะที่เหมาะสม มันจะเป็นโอ๊กต่อไป ซึ่งเป็นการแสดงถึงทฤษฎีว่าด้วยสสารและแบบของอริสโตเติล วัตถุใดก็ตามที่ประกอบด้วยสสาร หรือมวลสารใดที่มีแบบอยู่ แบบเป็นสิ่งที่ทำสิ่งนั้นให้เป็นสิ่งนั้น แบบนี้เสมือนลูกพีช ลูกน้องกับแบบของโสเครตีส แต่ขณะที่แบบของโสเครตีสเป็นสิ่งที่อยู่เหนือวัตถุ (อยู่เหนือและพ้นจากวัตถุแห่งการสัมผัส) สำหรับอริสโตเติลเป็นสิ่งที่อยู่ในวัตถุ (อยู่ในวัตถุที่เรารับรู้) หันกลับไปมองทฤษฎีว่าด้วยสาเหตุ (Theory of Causality) ของอริสโตเติล ว่าด้วยความสัมพันธ์ของเหตุและผล เราทราบว่าเขาได้กล่าวถึงสาเหตุสี่ประการที่ว่า สาเหตุหนึ่งเป็นสาเหตุของอีกอันหนึ่ง สาเหตุเหล่านี้ ได้แก่ สาเหตุแห่งวัตถุ (Material Cause) สาเหตุแห่งแบบ (Formal Cause) สาเหตุประสิทธิภาพ (Efficient Cause) และสาเหตุสุดท้าย (Final Cause) เช่น ลองคิดถึงกระป๋องน้ำมันระเบิด เมื่อไม้ขีดไฟได้หล่นลงไป กระป๋องน้ำมันคือสาเหตุทางวัตถุ ซึ่งมีลักษณะที่สัมพันธ์กับไม้ขีด เป็นสถานะที่จำเป็นเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ การตกลงไปของไม้ขีดไฟเป็นสาเหตุประสิทธิภาพ ซึ่งปัจจุบันนี้เราเรียกว่า